

*До разової спеціалізованої вченої ради
ID 15233 у Дніпровському державному
університеті внутрішніх справ
49000, м. Дніпро, просп. Науки, 26*

ВІДГУК

**офіційного опонента – проректора Національної академії внутрішніх справ,
доктора юридичних наук, професора Тарасенка Олега Сергійовича
на дисертаційне дослідження Тихоненка Сергія Олександровича
на тему «Особливості реалізації процесуальної компетенції слідчим
у кримінальному провадженні в умовах поширення пандемії COVID-19»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційне дослідження Тихоненка С.О. присвячене актуальній науковій проблемі кримінального процесуального права, що стосується особливостей реалізації процесуальної компетенції слідчим під час здійснення досудового розслідування в умовах поширення пандемії COVID-19. Попри офіційне завершення пандемічного періоду, обрана тема не втратила своєї наукової та практичної актуальності, оскільки досвід функціонування органів досудового розслідування в умовах глобальних біологічних загроз має важливе значення для подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства, криміналістичного забезпечення слідчої діяльності та забезпечення готовності правоохоронної системи до реагування на можливі пандемії чи інші надзвичайні ситуації медико-біологічного характеру.

Актуальність дослідження підтверджується також офіційними статистичними даними Міністерства внутрішніх справ України, відповідно до яких протягом 2020–2021 років на COVID-19 захворіли понад 33 тис. працівників системи МВС, а більше ніж 100 правоохоронців померли внаслідок ускладнень захворювання. Такі обставини об'єктивно вплинули на діяльність органів досудового розслідування та зумовили потребу в адаптації організаційних, процесуальних і криміналістичних підходів до здійснення слідчої діяльності.

Особливості професійної діяльності слідчих пов'язані з постійною взаємодією з невизначеним колом осіб під час проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що об'єктивно підвищує ризик інфікування. За таких умов питання забезпечення біологічної безпеки набули не лише медичного, а й кримінально-процесуального та криміналістичного значення, оскільки безпосередньо впливають на організацію досудового розслідування, планування процесуальної діяльності, вибір тактичних прийомів і забезпечення прав та безпеки учасників кримінального провадження. Саме пандемія COVID-19 актуалізувала необхідність переосмислення традиційних підходів до реалізації процесуальної компетенції слідчого та пошуку нових організаційно-правових механізмів здійснення досудового розслідування в умовах біологічних загроз.

Варте позитивної оцінки й те, що дисертант не обмежився аналізом проблем, характерних виключно для періоду активного поширення COVID-19, а розглянув результати проведеного дослідження крізь призму їх подальшого практичного застосування. Запропоновані автором наукові положення та рекомендації можуть бути використані для вдосконалення організації діяльності органів досудового розслідування в умовах виникнення нових інфекційних захворювань та інших надзвичайних ситуацій, а також під час формування механізмів забезпечення професійної безпеки працівників правоохоронних органів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Дисертаційна робота Тихоненка С.О. є комплексним науковим дослідженням, у якому на належному теоретичному та практичному рівнях розв'язано актуальне наукове завдання, пов'язане з дослідженням особливостей реалізації процесуальної компетенції слідчим у кримінальному провадженні в умовах поширення пандемії COVID-19. Сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються достатнім ступенем обґрунтованості, внутрішньою логічною узгодженістю та практичною спрямованістю, а запропоновані підходи до вдосконалення кримінального процесуального законодавства й організації діяльності органів досудового розслідування мають наукову новизну та прикладне

значення, уточнення змісту окремих понять, а також формулювання дефініцій.

Методологічний ступінь обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження є достатньо високим. Це зумовлено застосуванням комплексного методологічного підходу, який відповідає меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження й забезпечує всебічне пізнання особливостей реалізації процесуальної компетенції слідчим у кримінальному провадженні в умовах поширення пандемії COVID-19. Використання філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання дало змогу комплексно дослідити нормативно-правові, теоретичні та прикладні аспекти порушеної проблематики, сформулювати належним чином аргументовані висновки та практичні рекомендації.

Важливою перевагою дисертаційної роботи є методологічний плюралізм, що дозволив автору здійснити комплексний аналіз чинного законодавства, доктринальних положень, практики діяльності органів досудового розслідування, а також виявити наявні прогалини нормативно-правового регулювання та сформулювати пропозиції щодо їх усунення. Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується також використанням значної джерельної бази, послідовною логікою наукового пошуку, належною аргументацією сформульованих положень і внутрішньою узгодженістю висновків.

Позитивної оцінки заслуговує й структура дисертаційного дослідження, яка характеризується логічністю, системністю та послідовністю викладення матеріалу. Робота побудована відповідно до загальновизнаних вимог до наукових досліджень, а її структура забезпечує комплексне розкриття предмета дослідження та досягнення поставленої мети. Отримані результати є достовірними, належним чином обґрунтованими та свідчать про високий рівень методологічної культури автора.

Текст дисертаційного дослідження має чітку логіко-структурну побудову, що сприяє легкому сприйняттю складної аналітичної інформації. Серед позитивних аспектів варто також виокремити чіткість викладення матеріалу та ясність формулювань. Використання філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження забезпечили достовірність результатів дослідження. Причому обґрунтованість отриманих автором наукових результатів

також базується на логічній та достатньо переконливій аргументації висловлених положень і висновків.

Дисертаційна робота демонструє системний підхід до аналізу нормативних ініціатив та реформ у сфері кримінального провадження окресленої в предметі дослідження проблеми реалізації процесуальної компетенції слідчим у кримінальному провадженні в умовах поширення пандемії COVID-19.

Рецензований текст поєднує концептуальну новизну, логічну послідовність і нормативну конкретику. Дисертаційне дослідження демонструє високу академічну якість і потенціал до подальшого розвитку обраної наукової теми. Здійснений науковий аналіз слугуватиме підґрунтям для подальших прикладних розробок реалізації процесуальної компетенції слідчим у кримінальному провадженні в умовах поширення пандемії COVID-19.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, розкрито шляхи та форми їх впровадження; визначено апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Структура роботи дає змогу послідовно проаналізувати всі проблеми, визначені автором. Зокрема, у першому розділі дисертації з'ясовано, що криміналістичний аспект зазначеної проблематики залишається недостатньо розробленим, а питання забезпечення біологічної безпеки під час проведення слідчих (розшукових) дій не набули належного комплексного висвітлення в науковій літературі.

Доведено, що сучасна наука визначає ризик зараження як складне міждисциплінарне явище, формування якого залежить від сукупності медико-біологічних, епідеміологічних, організаційних, професійних і поведінкових чинників. Встановлено, що медико-біологічний підхід акцентує на властивостях вірусу й особливостях імунної відповіді організму, епідеміологічний – на

закономірностях поширення інфекції в популяції, а соціально-поведінковий – на впливі людської поведінки та соціальних практик на масштаби поширення захворювання.

Зауважено, що процесуальна компетенція слідчого становить не лише сукупність передбачених кримінальним процесуальним законодавством прав та обов'язків, а й складну функціональну систему повноважень, реалізація яких забезпечує ефективне досягнення завдань кримінального провадження.

Аргументовано, що ризик інфікування COVID-19 під час проведення слідчих (розшукових) дій доцільно тлумачити як комплексну криміналістичну категорію, яка характеризує ймовірність зараження учасників кримінального провадження внаслідок впливу сукупності біологічних, організаційних, професійних і поведінкових чинників. Конкретизовано, що саме такий підхід надає можливість інтегрувати до системи криміналістичного забезпечення діяльності слідчого сучасні досягнення медицини, епідеміології та інформаційних технологій.

Дослідження впливу пандемії на організацію діяльності слідчих підрозділів дало змогу констатувати, що керівники органів досудового розслідування були змушені впроваджувати нові алгоритми планування роботи, організовувати дистанційну взаємодію між працівниками, забезпечувати особовий склад засобами індивідуального захисту та підтримувати безперервність розслідування навіть в умовах тимчасової непрацездатності окремих співробітників. Доведено, що ефективність діяльності слідчих підрозділів у період пандемії переважно залежала від рівня організаційної готовності до функціонування в умовах кризових ситуацій.

Другий розділ дисертації присвячено дослідженню ризиків інфікування COVID-19 під час здійснення слідчої діяльності на початковому та подальших етапах кримінального провадження.

Обґрунтовано, що ризик інфікування COVID-19 під час здійснення слідчої діяльності є самостійним криміналістично значущим чинником, який безпосередньо впливає на вибір організаційних і тактичних рішень. Окреслено, що під час планування та проведення першочергових слідчих (розшукових) дій слідчий має враховувати не лише процесуальні та криміналістичні аспекти, а й фактори

епідемічної небезпеки, пов'язані з умовами проведення процесуальної дії, кількістю учасників, тривалістю контакту та особливостями приміщення.

Вивчено особливості організації огляду місця події в умовах пандемії COVID-19. Зазначено, що специфіка цієї слідчої (розшукової) дії полягає в неможливості попереднього повного контролю над середовищем її проведення та високій імовірності контакту з потенційно небезпечними об'єктами й особами. Доведено, що під час проведення огляду місця події особливого значення набувають оцінювання епідемічної безпеки об'єкта, використання засобів індивідуального захисту, мінімізація кількості учасників і застосування сучасних цифрових засобів фіксації обстановки місця події.

Виокремлено, що пандемія COVID-19 зумовила суттєве зростання ролі техніко-криміналістичних засобів під час проведення огляду місця події. Так, використання цифрової панорамної фотозйомки, відеофіксації високої роздільної здатності, тривимірного сканування, безпілотних літальних апаратів та інших сучасних технологій дає змогу зменшити кількість осіб, які безпосередньо перебувають на місці події, та мінімізувати ризик інфікування без втрати якості документування доказової інформації.

Досліджено вплив пандемії на психологічні аспекти слідчої діяльності. З'ясовано, що страх зараження, невизначеність епідемічної ситуації, високий рівень службового навантаження та постійний ризик інфікування негативно впливали на психоемоційний стан як працівників правоохоронних органів, так й інших учасників кримінального провадження. Доведено необхідність урахування зазначених факторів під час планування та проведення слідчих (розшукових) дій.

Третій розділ дисертації присвячено дослідженню проблемних питань слідчої діяльності та пошуку шляхів оптимізації роботи слідчого під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю хворого на COVID-19.

Вивчено специфіку отримання доказової інформації з особистісних джерел в умовах пандемії. Констатовано, що показання свідків, потерпілих, підозрюваних та інших учасників кримінального провадження залишаються одним із найпоширеніших джерел доказів навіть в умовах активного розвитку цифрових

технологій і техніко-криміналістичних засобів. Доведено, що пандемія суттєво ускладнила механізм отримання такої інформації через необхідність дотримання карантинних обмежень, використання засобів індивідуального захисту й мінімізації безпосередніх контактів між людьми.

Доведено, що найбільш ефективним напрямом оптимізації роботи слідчого під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю хворої на COVID-19 особи є максимальне використання дистанційних форм процесуальної взаємодії. Окреслено, що застосування відеоконференцзв'язку надає можливість забезпечити одночасне досягнення двох взаємопов'язаних цілей: отримання необхідної доказової інформації та мінімізацію ризику інфікування учасників кримінального провадження.

Аргументовано, що одним з ключових напрямів оптимізації роботи слідчого є скорочення тривалості безпосередніх контактів між учасниками кримінального провадження. Досягнення зазначеної мети забезпечується шляхом детального планування процесуальної дії, попередньої підготовки системи запитань, чіткої структуризації допиту й виключення необґрунтованих елементів, які можуть збільшувати тривалість комунікації. Доведено, що такий підхід дозволяє знизити ризик інфікування без втрати якості отриманої доказової інформації.

Перспективним напрямом удосконалення криміналістичного забезпечення діяльності слідчого визнано створення спеціалізованих алгоритмів проведення слідчих (розшукових) дій за участю осіб, хворих на інфекційні захворювання. Такі алгоритми мають поєднувати процесуальні, криміналістичні, організаційні та санітарно-епідемічні рекомендації, а також ураховувати особливості конкретної слідчої ситуації.

Зауважено, що одним із найвагоміших наслідків пандемії стала прискорена цифровізація досудового розслідування. Використання відеоконференцзв'язку, електронного документообігу, цифрових засобів фіксації та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє забезпечити безперервність функціонування системи кримінальної юстиції навіть в умовах жорстких карантинних обмежень. Доведено, що цифровізація є не тимчасовою реакцією на пандемію, а

довгостроковим напрямом розвитку кримінального провадження.

Зазначено, що перспективним напрямом удосконалення діяльності органів досудового розслідування є створення універсальної системи біологічної безпеки, яка функціонуватиме незалежно від виду інфекційного захворювання. Така система повинна передбачати спеціалізовані приміщення для проведення процесуальних дій, алгоритми реагування на епідемічні загрози, сучасні засоби дистанційної комунікації та механізми підготовки працівників правоохоронних органів до роботи в умовах біологічних ризиків.

Запропоновані автором рекомендації мають не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням основних загальнотеоретичних та процесуальних засад, форм і концептуальних положень щодо реалізації процесуальної компетенції слідчим у кримінальному провадженні в умовах поширення пандемії COVID-19, у якому сформульовано низку наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, що мають важливе теоретико-прикладне значення для науки кримінального процесу, криміналістики та діяльності органів досудового розслідування.

Ознайомлення з науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення та висновки, які виносяться здобувачем на захист, мають відповідний високий рівень наукової новизни.

Дисертаційне дослідження має обґрунтовані й достовірні авторські наукові положення та висновки, які доповнюють наявні позиції науковців або пропонують нові способи розв'язання окресленої в предметі рукопису проблеми.

Практичне значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний та практичний інтерес і можуть бути використані в:

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Криміналістика», «Кримінальний

процес», «Оперативно-розшукова діяльність», а також підготовки підручників, навчальних посібників, курсів лекцій;

– *науковій діяльності* – для подальшого розвитку основ методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень на основі сформульованих теоретичних положень, висновків і практичних рекомендацій;

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності органів досудового розслідування підрозділів Національної поліції України.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертації висвітлено в чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, а також у двох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Таке представлення результатів наукової роботи повністю засвідчує, що дисертація пройшла **належну апробацію** та є самостійною науковою працею, яка має завершений характер. Опубліковані праці повністю відображають основний зміст дослідження.

Дисертація містить теоретичні положення й висновки, сформульовані автором особисто. Використані в роботі ідеї та положення науковців мають відповідне посилання й наведені з метою підкріплення ідей здобувача. Під час ретельного вивчення змісту дисертації Тихоненка С.О. не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації в дисертації та наукових публікаціях дисертанта.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертаційної роботи щодо її змісту та оформлення *Попри наукову цінність роботи, дисертація не позбавлена певних зауважень і суперечливих положень, які потребують додаткових пояснень та уточнень.*

1. Автор обґрунтовує необхідність урахування біологічної безпеки під час реалізації процесуальної компетенції слідчого. Проте залишається недостатньо з'ясованим, чи є забезпечення такої безпеки безпосереднім елементом процесуальної компетенції, чи воно належить переважно до організаційного, кадрового, медичного та матеріально-технічного забезпечення діяльності органів

досудового розслідування. Доцільним було б чіткіше розмежувати процесуальні повноваження слідчого та обов'язки відповідних керівників, медичних служб і роботодавця щодо створення безпечних умов праці.

2. Значну частину положень дисертації сформульовано з урахуванням конкретних карантинних обмежень і протиепідемічних заходів, що застосовувалися під час пандемії COVID-19. Водночас не всі ці заходи можуть бути автоматично перенесені на інші інфекційні захворювання або надзвичайні ситуації медико-біологічного характеру. Автору доцільно було б чіткіше поділити сформульовані рекомендації на універсальні, придатні для застосування за будь-яких біологічних загроз, і спеціальні, обумовлені особливостями поширення саме коронавірусної інфекції.

3. У дисертації процесуальну компетенцію слідчого окреслено як комплексну правову категорію, що охоплює передбачені кримінальним процесуальним законодавством права, обов'язки та повноваження слідчого, а також організаційні й криміналістичні аспекти його діяльності. Водночас автору доцільно було б чіткіше відмежувати процесуальну компетенцію від суміжних понять, зокрема «процесуальний статус слідчого», «процесуальні повноваження», «компетенція органу досудового розслідування» та «професійна компетентність слідчого». Це дозволило б уникнути надмірно широкого тлумачення досліджуваної категорії та посилити теоретичну визначеність сформульованих положень.

4. Автор обґрунтовано наголошує на перспективності відеоконференцзв'язку та інших цифрових засобів проведення процесуальних дій. Проте питання допустимості, достовірності й належності отриманих у такий спосіб доказів потребує глибшого дослідження. Зокрема, доцільно було б детальніше розглянути проблеми ідентифікації учасника, недопущення стороннього впливу на нього, перевірки добровільності показань, забезпечення конфіденційності спілкування із захисником, технічної цілісності відеозапису та дотримання безперервності фіксації процесуальної дії.

5. У роботі окремі положення кримінального процесуального характеру тісно поєднуються з криміналістичними рекомендаціями щодо організації та тактики

проведення слідчих (розшукових) дій. Такий комплексний підхід загалом є виправданим, однак у деяких частинах дисертації межа між нормативно визначеними процесуальними вимогами й рекомендаціями криміналістичної тактики залишається недостатньо чіткою. Автору варто було б виокремити положення, які потребують законодавчого закріплення, від рекомендацій організаційно-тактичного характеру, що можуть застосовуватися на відомчому або методичному рівнях.

Зазначені вище зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, вони мають сприяти науковій дискусії під час публічного захисту дисертації, як це й передбачено вимогами до процедури захисту.

Дисертація **Тихоненка С.О.** на тему «**Особливості реалізації процесуальної компетенції слідчим у кримінальному провадженні в умовах поширення пандемії COVID-19**» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливе науково-прикладне завдання і щодо яких здобувач є суб'єктом авторського права, а саме: воно дозволило дисертанту отримати результати, які є суттєвим внеском у розвиток кримінальних процесуальних відносин в умовах сьогодення.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Тихоненка Сергія Олександровича на тему «Особливості реалізації процесуальної компетенції слідчим у кримінальному провадженні в умовах поширення пандемії COVID-19» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому отримано нові, науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що в сукупності забезпечили розв'язання важливого наукового завдання, яке полягає у формуванні цілісної концепції правового регулювання реалізації процесуальної компетенції слідчого в кримінальному провадженні в умовах поширення пандемії COVID-19, виявленні проблемних аспектів застосування норм кримінального процесуального законодавства в цій сфері та розробленні обґрунтованих пропозицій щодо його вдосконалення з метою

підвищення ефективності здійснення досудового розслідування і виконання завдань кримінального провадження.

За змістом, рівнем наукової новизни, теоретичної та практичної значущості отриманих результатів дисертація відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Ураховуючи викладене, вважаю, що Тихоненко Сергій Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Опонент –
проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Олег ТАРАСЕНКО